

تاریخ دریافت: ۹۵/۰۳/۱۸

تاریخ تأیید: ۹۵/۰۴/۲۰

شناسایی عوامل مؤثر بر میزان رضایت روستاهای مرزی خراسان رضوی، در راستای دست‌یابی به امنیت پایدار

مهدی مودودی ارخودی^۱

مهدی مهدوی زاده^۲

چکیده

دست‌یابی به امنیت پایدار؛ علاوه بر امکانات و تأسیسات نظامی، نیازمند حضور فعال و مشارکت مرزنشینان در فرایند تأمین امنیت است. این امر با افزایش رضایت مرزنشینان از شرایط زیستی آبادی‌های مرزی به‌عنوان پیش‌قراولان حافظ امنیت مرزها دست‌یافتنی است. با توجه به مرز ۸۰۰ کیلومتری استان خراسان رضوی با کشورهای افغانستان و ترکمنستان، توجه به امنیت مرزهای شرقی را افزون نموده است. هدف این پژوهش شناسایی عوامل مؤثر بر میزان رضایت روستاهای مرزی خراسان رضوی در راستای دست‌یابی به امنیت پایدار است؛ و سؤال پژوهش این است که عوامل مؤثر بر میزان رضایت روستاهای مرزی خراسان رضوی، در راستای دست‌یابی به امنیت پایدار کدامند؟ در این راستا، این پژوهش با مطالعه روستاهای از صفر مرزی تا ۵۰ کیلومتری استان خراسان رضوی با استفاده از روش توصیفی و تحلیلی، با ۴۱۶ نمونه و براساس آزمون‌های آماری، ضریب همبستگی و رگرسیون گام‌به‌گام به شناسایی عوامل مؤثر بر رضایت مرزنشینان پرداخته است. نتایج بیانگر آن است که به‌طور کلی میزان رضایت از شرایط زیستی به اجزاء شرایط اقتصادی در بین روستاهای مورد مطالعه در سطح بالایی است که با آزمون تی به اثبات رسیده است. همچنین در بین روستاهای هم‌مرز با افغانستان و ترکمنستان به جز در شاخص خدماتی و رفاهی تفاوتی مشاهده نشده است. نتایج رگرسیون گام‌به‌گام بیانگر نقش ۱۲ شاخص در تبیین متغیر وابسته است که شاخص‌های اقتصادی بیشترین نقش در تبیین تغییرات متغیر وابسته را دارند؛ بنابراین بهبود شرایط اقتصادی به‌ویژه در زمینه کشاورزی نقش بسیار مهمی در افزایش رضایت از زندگی جمعیت روستایی خواهد داشت.

واژگان کلیدی: امنیت پایدار، خراسان رضوی، رضایت از زندگی، روستاهای مرزی

۱. استادیار گروه جغرافیا دانشگاه بزرگمهر قائنات خراسان جنوبی، نویسنده مسئول (mododi_61@yahoo.com)

۲. کارشناس ارشد پدافند غیرعامل گرایش امنیت ملی دانشکده علوم و فنون فازی (m.mm1352@mailfa.com)

مقدمه

توجه به رضایت از زندگی روستاییان در ابعاد معیشتی، اقتصادی و اجتماعی روستاهای مرزی نه تنها به عنوان یک نقطه روستایی، بلکه به عنوان پیش‌قراولان حفظ حریم امنیتی کشور دارای اهمیت فراوانی است. آماده‌سازی فضای زیست مناسب روستایی برای شکل‌گیری و استمرار روستاهای پایدار از ملزومات سکونت‌گاه‌های مرزی است. شناسایی مشکلات و عوامل مؤثر در رضایت زندگی آنان و اقدام بر رفع مشکلات، دست‌یابی به روستاهای پایدار را فراهم می‌نماید به‌طوری‌که امروزه با توسعه برنامه‌ریزی‌های مکانی، میزان رضایت از زندگی در فضاهای برنامه‌ریزی‌شده از اهداف اولیه و اصلی به‌شمار می‌رود (داوان، ۱۳۸۸: ۱۷). رضایت از زندگی می‌تواند توسعه امنیتی، اجتماعی، اقتصادی و کالبدی را به‌همراه داشته باشد. از این‌رو فضاهای روستایی به‌ویژه روستاهای مرزی نیازمند مطالعات مرتبط با سطح رضایت زندگی است؛ زیرا این نقاط در قیاس با نقاط شهری در شرایط اقتصادی و اجتماعی نامطلوبی قرار دارند. در دنیای امروز، کیفیت زندگی در نقاط روستایی وابستگی بیشتری به کیفیت مکان پیدا کرده و به عوامل اقلیمی، جنگل‌ها، مراتع و مزارع و به‌عبارتی دیگر به منابع طبیعی وابسته است (parke and moore, 2008: 235-236). بنابراین توجه به پایدارسازی منابع درآمدی برای کاهش وابستگی و همچنین ایجاد تنوع در اقتصاد روستایی برای افزایش کیفیت زندگی روستاییان از اهمیت بالایی برخوردار است. علاوه بر وابستگی روستاییان به منابع طبیعی و مشکلات پیش‌رو، سطح رضایت از زندگی، مشکلات دیگری مانند ضعف منابع درآمدی، نبود وسایل نقلیه عمومی، نبود فرصت‌ها و موقعیت‌های شغلی مناسب و آسیب‌های ناشی از نابرابری‌های اجتماعی، تغذیه نامناسب و مسکن ناپایدار از جمله عوامل مؤثر بر کاهش کیفیت زندگی روستاییان به‌شمار می‌رود (قالیباف و همکاران، ۱۳۸۸: ۱۶۴). با توجه به تهدیدهایی که از سوی همسایگان شرقی کشور برای ما وجود دارد، وجود روستاهای مرزی پایدار نقش بسیار مهمی در پیشگیری از خطرات احتمالی آن‌سوی مرزها را خواهد داشت؛ و متأسفانه روستاهای این نوار

مرزی در سالیان اخیر دارای رشد جمعیت منفی بوده است که بیانگر نارضایتی روستاییان از شرایط زیستی روستاهای مورد مطالعه است.

بیان مسئله

دستیابی به توسعه با ماهیت امنیتی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، انسانی و پایدار از تغییرات و تحولات اساسی در روستاها آغاز می‌شود؛ بنابراین دستیابی به توسعه میسر نخواهد بود مگر آنکه توجه خاص و ویژه به نقاط روستایی گردد. توجه به مسائل سیاسی، امنیتی، معیشتی، اقتصادی و اجتماعی آن نه به عنوان یک نقطه روستایی، بلکه به عنوان پیشگامان حفظ حریم امنیتی کشور جایگاهی ویژه پیدا می‌کند. وجود روستاهای پویا، فعال و دارای شرایط مناسب زیستی در مرزها میسر نخواهد شد مگر با شناسایی مشکلات و عوامل مؤثر در رضایت زندگی آنان. از طرفی امروزه امنیت مرز و تعامل در مرزها صرفاً از شکل نظامی و واپایش خارج شده و عناصر دیگری مانند اقتصاد فرهنگ و جهان‌بینی نیز در آن وارد شده است که در محیط غول‌های اقتصادی و شرکت‌های بزرگ نفتی، مالی و فناوریانه مدیریت شده رفتار دولتمردان و حکومت‌ها نرم‌تر و منعطف‌تر گردیده و گرایش نظامی به سوی اراده‌های اقتصادی تغییر رویه داده است. مرزداری و مرزنشینی نسبت اساسی و بنیادین با امنیت، صیانت و مراقبت دارد. مرزداری و مرزنشینی تأثیر مهمی در میزان کیفیت و هزینه‌های تأمین امنیت دارد؛ متقابلاً فراهم نمودن امنیت سیاسی اقتصادی و فرهنگی زیست‌محیطی نقش جدی در رشد و توسعه پایدار و ثابت دارد. از این رو در این پژوهش پژوهشگران به دنبال شناسایی عوامل مؤثر در رضایت جمعیت روستاهای مرزی خراسان رضوی برای دستیابی به امنیت پایدار می‌باشند.

سؤال پژوهش

عوامل مؤثر بر میزان رضایت روستاهای مرزی خراسان رضوی، در راستای دستیابی به امنیت پایدار کدامند؟

هدف پژوهش

شناسایی عوامل مؤثر بر میزان رضایت روستاهای مرزی خراسان رضوی، در راستای دستیابی به امنیت پایدار.

فرضیه پژوهش

به نظر می‌رسد بهبود شرایط اقتصادی به‌ویژه در زمینه کشاورزی و ارائه الگوهای مناسب کشت و آبیاری از اهمیت بالایی در راستای امنیت پایدار روستاییان برای ماندن در روستا و رضایتمندی آنان دربر خواهد داشت.

اهمیت و ضرورت پژوهش

با توجه به جایگاه مرزها در حفظ حاکمیت کشور، تعامل دولت با مرزنشینان در راستای وحدت و رفاه می‌تواند در کاهش جرم‌های در مرزها و جلوگیری از مهاجرت بی‌رویه در نمایش اقتدار کشور نقش بسیار زیادی در حوزه داخلی و خارجی داشته باشد. ازطرفی شناختن مشکلات ناشی از نامنی در روستاهای مرزی مانع سازندگی و پویایی کشور و رضایتمندی روستاییان می‌گردد؛ و با توجه به تأکید سیاست‌گذاران اقتصادی و سیاسی کشور بر لزوم رسیدگی به امور زیربنای روستاها و ازطرفی لزوم توسعه متوازن مناطق مختلف کشور، اهمیت و نقش تأثیرگذار روستاهای مرزی به‌خوبی احساس می‌گردد. ازسوی دیگر با توجه به موقعیت ویژه استان خراسان رضوی در منتهی‌الیه شمال شرقی کشور و همسایگی با ۲ کشور با کیلومترها مرز مشترک و وجود ۷ شهرستان مرزی با جمعیت قابل توجه و همچنین برقراری ثبات سیاسی نسبی در کشور افغانستان که زمینه‌ساز رونق فعالیت‌های اقتصادی هست، جایگاه مرزنشینان استان خراسان رضوی در کشور اهمیت ویژه‌ای پیدا کرده است. در کنار این موضوع چنانچه پدیده شوم قاچاق در کنار محرومیت‌های به‌وجود آمده در مناطق مرزی استان نیز اضافه گردد و مهاجرت‌های بی‌رویه جمعیت مرزی استان که پدیده خشکسالی نیز آن را تشدید نموده، نیز اضافه گردد، می‌توان اهمیت کارکردهای اقتصادی و امنیتی و اجتماعی روستانشینان را در

استان خراسان رضوی در جهت استقرار ساختاری مناسب با این شرایط و در جهت حفظ جمعیت موجود، حذف پدیده قاچاق، توسعه اقتصادی مناطق مرزی، گسترش فعالیت سالم اقتصادی، افزایش ضریب امنیتی مناطق مرزی و رونق اقتصادی مناطق یادشده، ضروری دانست.

پیشینه پژوهش

در چند دهه اخیر، شناخت، اندازه‌گیری و بهبود کیفیت زندگی از اهداف عمده افراد، پژوهشگران، برنامه‌ریزان و دولت‌ها بوده است. این عرصه علمی و پژوهشی مورد توجه تعداد زیادی از رشته‌ها از جمله روان‌شناسی، پزشکی، اقتصاد، علوم طبیعی، جامعه‌شناسی و جغرافیا بوده است و از این‌روست که براساس پایگاه داده‌های مؤسسه اطلاعات علمی، از سال ۱۹۸۲ تا ۲۰۰۵، بیش از ۵۵ هزار پژوهش در مورد کیفیت زندگی صورت گرفته است (مرادی، ۱۳۹۲: ۷). با وجود دامنه وسیع مطالعات در حوزه کیفیت زندگی، مطالعات چندانی در ارتباط با کیفیت و رضایت از زندگی در حوزه روستاهای مرزی و نقش آن بر امنیت پایدار این مناطق مهم صورت نگرفته است. پژوهش انجام شده توسط قالیباف و همکاران (۱۳۸۸) با عنوان سنجش میزان رضایت‌مندی ساکنان روستایی و آثار آن بر امنیت مناطق مرزی، مطالعه موردی بخش نوسود استان کرمانشاه صورت پذیرفته است و نتایج بیانگر کیفیت پایین زندگی در منطقه مورد مطالعه است و نقش متغیرهای کیفیت محیطی و کالبدی بر امنیت را مثبت ارزیابی کرده است. پایان‌نامه‌ای با عنوان تحلیل اثرات سکونتگاه‌های روستایی مرزی بر امنیت پایدار (مطالعه موردی: مناطق روستایی سیستان) توسط محبی‌نیا صورت پذیرفته است که نتایج آن بیانگر توجه خاص و ویژه به مسائل اقتصادی جهت دستیابی به امنیت پایدار است. در پژوهش دیگری نقش تعاونی‌های مرزنشینان در معیشت پایدار که توسط آلبا صورت پذیرفته است بیانگر نقش کم این تعاونی‌ها در راستای دستیابی به معیشت پایدار است.

مفاهیم مبانی نظری

کیفیت زندگی: مفهومی است ذهنی که می‌توان برای آن تعریفی جامع و مانع ارائه کرد (ماجدی و لهسایی زاده، ۱۳۸۵: ۳۶). تعریف مفهومی این عبارت ساده نیست ولی برحسب نیاز، می‌توان برای آن تعریف‌های عملیاتی ارائه کرد. کیفیت زندگی در برنامه‌ریزی توسعه اجتماعی و مباحث اقتصاد نوین مطرح شده است و جایگاه ویژه‌ای یافته است. در ادبیات مربوط به کیفیت زندگی، تعارف گوناگونی ارائه شده است که در جدول زیر آمده است.

جدول ۱: تعریف‌های کیفیت زندگی

کیفیت زندگی امری نسبی بوده و نمی‌توان تعریفی ارائه داد و آن را مطلق و جهانی فرض کرد
کیفیت زندگی به شدت از زمان و مکان متأثر است و مؤلفه‌ها و عوامل تشکیل‌دهنده‌اش با توجه به دوره زمانی و مکان جغرافیای فرق خواهند کرد.
کیفیت زندگی به عنوان یک گفتمان جهانی، واکنشی است طبیعی در برابر پی‌آمدهای نامطلوب و آسیب‌های جدی که سیاست‌های مرسوم اقتصادی در سطح فردی، ملی و جهانی پدید آورده‌اند.
در عصر فناوری، بحث کیفیت زندگی می‌تواند به عنوان نظام بازخورد، ارزیابی و اصلاح مسیر سیاست‌های خرد و کلان عمل کند.
کیفیت زندگی، خود یک پارادایم است و با پارادایم‌های توسعه پایدار و اقتصاد نوین همخوانی بیشتری دارد تا پارادایم‌های اقتصاد توسعه.
ارزش واقعی کیفیت زندگی زمانی آشکار می‌شود که بخواهیم سیاست‌ها و برنامه‌های توسعه به‌ویژه در سطح محلی و محله‌ای انجام دهیم و پارادایم‌های منسوخ توسعه اقتصاد و اجتماعی را اصلاح کنیم.
کیفیت زندگی ضمن دارا بودن ابعاد عینی و وابستگی به شرایط عینی و بیرونی، امری است ذهنی و درونی و متصور و درنهایت به تصورات و ادراکات فرد از واقعیت‌های زندگی بستگی دارد.
کیفیت زندگی از بیشتر ارزش‌ها متأثر است و درواقع طبق ارزش‌های فردی، اجتماعی و ملی تعریف می‌شود.

(خوارزمی، ۱۳۸۳: ۲۴)

در هر حال کیفیت زندگی چندوجهی، نسبی، متأثر از زمان و مکان و ارزش‌های فردی و اجتماعی است که ابعاد عینی و بیرونی را دربر می‌گیرد. اصطلاح کیفیت زندگی به‌طور کلی به وضعیت محیطی که مردم در آن زندگی می‌کنند، مثل آلودگی و کیفیت

مسکن و همچنین به برخی صفات و ویژگی‌های خود مردم مانند سلامت و دسترسی اشاره دارد (pacione,2003:19-30).

کیفیت زندگی یک فرد میزان برخورداری او را نشان می‌دهد، البته نه فقط در چیزهایی که به آن‌ها دست‌یافته است، بلکه تمام گزینه‌هایی که شخص، فرصت انتخاب آن‌ها را دارد. به بیان دیگر، کیفیت زندگی، وابسته به آزادی برای رسیدن و نرسیدن به موفقیت و آگاهی از فرصت‌های واقعی است که فرد در مقایسه با دیگران دارد (Macgregor,1998: 27).

کیفیت زندگی، ویژگی‌های کلی اجتماعی- اقتصادی محیط یک ناحیه را نشان می‌دهد که می‌تواند به عنوان ابزاری قدرتمند برای نظارت بر برنامه‌ریزی توسعه اجتماعی و امنیتی در راستای امنیت پایدار به کار رود. همچنین این مفهوم به عنوان معیاری برای سنجش میزان برآورده شدن نیازهای روحی، روانی و مادی جامعه و خانواده به کار می‌رود. در این راستا، کیفیت زندگی روستا نیز به عنوان چگونگی شرایط وضعیت عینی زندگی خانواده‌ها و روستاها تعریف می‌شود (pla and kummer,2005: 326). با توجه به تعریف ارائه شده با شرایط و وضعیت جمعیت، در یک مقیاس جغرافیایی خاص شامل شهر، روستا یا کشور است که هم به شاخص‌های ذهنی و کیفی هم به شاخص‌های عینی و کمی تکیه دارد (کوبی و همکاران، ۱۳۸۴:۱۲۸). تمامی مطالعات کیفیت زندگی، به دوشاخه شاخص‌های عینی و شاخص‌های ذهنی تقسیم می‌شوند. کیفیت زندگی، به عنوان نیازهای انسانی برآورده شده در ارتباط با ادراکاتی که فرد و گروه از به‌زیستی ذهنی دارند، در نظر گرفته می‌شود. نیازهای انسانی، نیازهایی برای امرار معاش، تولیدمثل، به‌زیستی، آزادی، مشارکت و ارتباطات هستند. به‌زیستی ذهنی نیز به وسیله واکنش‌های افراد و گروه‌ها به سؤالاتی در مورد شادکامی و رضایت از زندگی تشخیص داده می‌شود. ارتباط بین برآورده شدن نیازهای انسانی و رضایت ادراک‌شده از هر یک، می‌تواند به وسیله ظرفیت روحی، زمینه فرهنگی، ارزش‌ها، اطلاعات، ارتباطات، تحصیلات و دوست‌داشتن

تأثیر قرار گیرد. علاوه بر این، ارتباط بین برآورده شدن نیازهای انسانی و بهزیستی ذهنی، به وسیله وزن‌هایی که افراد، گروه‌ها و فرهنگ‌ها به برآورده شدن هر یک از نیازهای انسانی نسبت به دیگر نیازها می‌دهند، تحت تأثیر می‌پذیرد (شکوهی و همکاران، ۱۳۹۳: ۲۶). از نظر تاریخی، اولین تلاش‌ها برای اندازه‌گیری کیفیت زندگی از جنبش شاخص‌های اجتماع نشأت گرفته است. به طور رسمی، اواخر دهه ۶۰ میلادی، زمان آغاز جنبش شاخص‌های اجتماعی بود. سازمان بهداشت، آموزش و رفاه آمریکا، در سال ۱۹۶۹، دو مقاله در این زمینه منتشر کرد. (قالیباف و همکاران، ۱۳۸۸: ۱۶۸). کیفیت زندگی در سه سطح فرد، خانواده و جامعه اندازه‌گیری می‌شود. همچنین کیفیت زندگی به واسطه شاخص‌های تکوینی و انعکاسی سنجیده می‌شود.

به طور کلی عوامل مؤثر بر کیفیت زندگی در قالب شاخص‌های عینی و ذهنی دسته‌بندی می‌شود. شاخص‌های ذهنی به شدت از ارزش‌ها و باورها به‌ویژه آمیزه‌های دینی تأثیر می‌پذیرد که این امر در جوامع روستایی از جایگاه بالاتری برخوردار است. به طور کلی نوع نگرش انسان به زندگی، نقش مهمی در کیفیت زندگی دارد. البته به‌غیر از ارزش‌ها و باورها، مؤلفه‌های دیگری مانند وجود روحیه مشارکت و همکاری و به طور کلی وجود سرمایه انسانی منجر به افزایش کیفیت زندگی خواهد شد. شاخص‌های عینی نیز مانند مؤلفه‌های اقتصادی در زمینه‌های مختلف بیانگر سطح کیفیت زندگی است که هر چه باشکوه‌تر باشد کشور از امنیت پایدارتری برخوردار هست.

بحث کیفیت زندگی به‌تازگی وارد ادبیات توسعه و برنامه‌ریزی توسعه اجتماعی و مباحث اقتصاد نوین شده و جایگاه ویژه‌ای یافته است و دولت‌ها در سطح ملی و محلی و نیز مؤسسات متعددی روی سنجش و شاخص‌سازی آن کار می‌کنند (فرجی و دیگران، ۱۳۸۹: ۲). درواقع با فراگرفتن مباحث توسعه از حوزه دانش اقتصادی و طرح مباحث توسعه اجتماعی، شاخص‌های اجتماعی و سنجه‌های مربوط به نیازهای اساسی موردتوجه قرار گرفتند و بر این نکته تأکید

می‌شد. که همراه با رشد تولید ناخالص داخلی الزاماً به‌زیستی به‌دست آمده نمی‌شود (غفاری و اونیق، ۱۳۸۵: ۱۶۱) و به‌همین خاطر در طول سه دهه اخیر به‌عنوان جانشینی برای رفاه مادی، به اصلی‌ترین هدف اجتماعی کشورهای مختلف تبدیل شده است (باسخا و دیگران، ۱۳۸۹: ۹۶). از دیدگاه دیگر می‌توان گفت به‌دلیل گسترش روند صنعتی شدن و پیشرفت فناوری که توجه کمی به بعد کمی زندگی انسانی را دارد و همچنین به‌دنبال غفلت از جنبه‌های کیفی زندگی انسان، این موضوع طی چند دهه گذشته در کشورهای غربی موردتوجه اندیشمندان و متفکران علوم انسانی قرار گرفته است (ربانی خوراسگانی و کیانیپور، ۱۳۸۶: ۶۷). کیفیت زندگی مفهومی جامع بوده به‌طوری‌که به‌عنوان محصولی از تعامل تعدادی برگ خریدهای مختلف مانند سلامتی اجتماعی، اقتصادی و شرایط محیطی است که این عوامل درمجموع در شیوه‌های گوناگون بر توسعه انسانی و اجتماعی تأثیر می‌گذارند (spa,2009: 15). همچنین کیفیت زندگی به‌نوعی بیانگر وضعیت افراد ساکن در یک کشور یا منطقه است (roback.1982: 1259) و به‌عبارت دیگر مفهومی است که برای ترسیم توسعه رفاه در یک جامعه به کار می‌رود (Schaloch.et al.2000:78). تعریف این مفهوم مشکل است؛ به خاطر اینکه تجربه ذهنی است و به ادراکات و احساسات فردی بستگی دارد. گرچه تعریف‌های فراوانی از این مفهوم وجود دارد، اما همگان بر این موضوع تأکید دارند؛ که کیفیت زندگی مقوله‌ای است چندوجهی و ساختی فعل و انفعالی دارد که شامل جنبه‌های بسیاری از زندگی و محیط اطراف است (Anderech& Nyaupane,2001: 248). از سوی دیگر، کیفیت زندگی به‌شدت متأثر از زمان و مکان است و مؤلفه‌ها و عوامل تشکیل‌دهنده آن با توجه به دوره زمانی و مکان جغرافیایی تغییر خواهد کرد. به‌همین دلیل باوجود اجرای پژوهش‌های فراوان در مورد دامنه وسیعی از معرف‌های ذهنی و عینی کیفیت زندگی، هیچ نظریه یا ابزار سنجش شده‌ای که مورد حمایت همه باشد برای این کار وجود ندارد (حریری و دیگران، ۱۳۸۸: ۹۲-۹۳). بااین‌وجود بیشتر نظریه‌ها در زمینه کیفیت

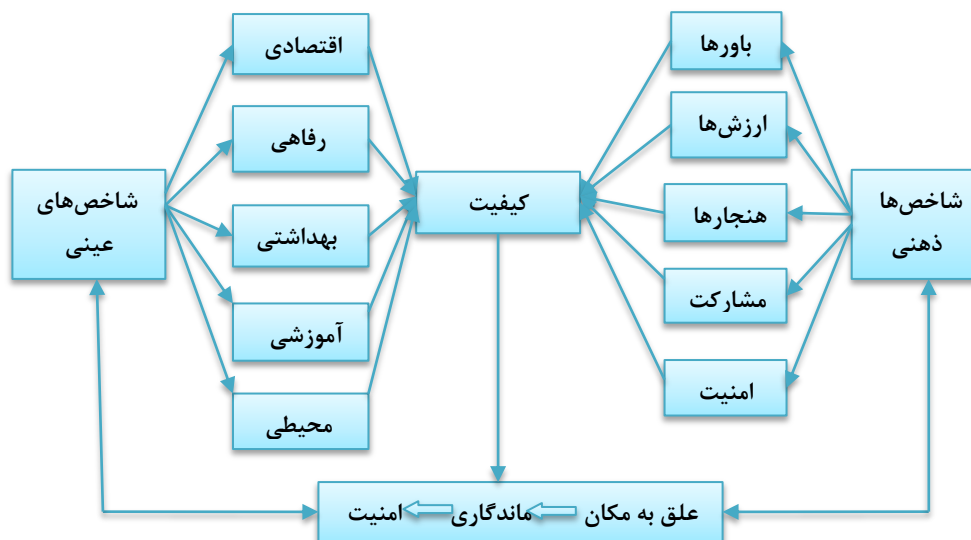
زندگی در مورد ویژگی‌های زیر هم نظر هستند: احساس خوشبختی، حس مثبت از روابط اجتماعی و فرصت بروز توانایی فردی و درمجموع این مفهوم اشاره به متغیرهایی چون سلامتی، ثبات سیاسی، زندگی خانوادگی، زندگی جمعی و مانند این‌ها دارد (قربانی و تیموری، ۱۳۸۹: ۴۹). همچنین این مفهوم رابطه تنگاتنگی بین ادراکات فردی و فضای زندگی او دارد به‌طوری‌که می‌توان آن را به‌عنوان رابطه بین ادراکات فردی و احساسات مردم با تجربه‌های آن‌ها در درون فضایی که درون آن زندگی می‌کنند تعریف نمود (رضوانی و دیگران، ۱۳۸۹: ۳۹). به‌طور کلی هدف کلی تمام مطالعات کیفیت زندگی، دستیابی به نتایجی است که برای بهبود شرایط زندگی ساکنین مورد استفاده قرار گیرند. ترکیب یک محیط فیزیکی سالم با عدالت اجتماعی و اقتصاد و درنهایت پایدار امنیتی، اهدافی هستند که مطالعات و پژوهش‌ها در پی دستیابی به آن هستند (Tazebay et al, 2010: 1360). دستیابی به نتایجی برای بهبود زندگی و ارائه راه‌کارهایی برای دسترسی به آن در مناطق مختلف اثرهای مختلف خواهد داشت. ارتقاء کیفیت زندگی در نواحی مرکزی کشورها و یا شهرهای بزرگ، با ارتقاء آن در نواحی مرزی که نگاه امنیتی به آن جزء جدا نشدنی برنامه‌ریزان است، متفاوت است. بهبود کیفیت زندگی در نواحی مرزی به‌ویژه روستاهای مرزی می‌تواند بر ارتقاء سطح امنیت مرزی بیفزاید.

امنیت

ارتباط بین کیفیت زندگی و امنیت پایدار لزوماً در ارتباط با ماندگاری جمعیت روستاهای مرزی قابل بررسی است. از این‌رو در ارتباط با این موضوع نگاهی به نظریه‌های عمده مهاجرتی اهمیت فراوانی دارد. براساس نظریه کارکردگرایانه، خالی شدن نقاط مرزی تابع کارکرد نادرست عوامل مؤثر بر ارتقاء کیفیت زندگی است. درواقع مهاجرت ناشی از نبود تعادل اقتصادی و اجتماعی است (تقوی، ۱۳۷۱: ۴۵). براساس نظریه وابستگی، تخلیه نقاط روستایی تابع نوع ارتباط بین مرکز

(شهر) و پیرامون (روستا) که منجر به بهره‌کشی اقتصادی و سمت‌وسوی و شدت جریان‌ها به‌سوی مراکز است و که این امر منجر به شکل‌گیری سمت حرکات جمعیتی به‌سوی مراکز نیز خواهد بود و دافعه و جاذبه ایجاد شده ناشی از این سازوکار منجر به تخلیه روستاها خواهد شد (پایلی یزدی و ابراهیمی، ۱۳۸۲: ۱۵۹). یکی از جنبه‌های مهم و قابل‌بررسی زندگی نقاط روستایی مرزی در کشوری مانند ایران به‌ویژه در مرزهای شرقی، بررسی امنیت است. امروزه رویکردهای متفاوتی نسبت به امنیت و نقش متقابل آن بر کیفیت زندگی وجود دارد. گروهی به تقدم امنیت بر توسعه و بهبود کیفیت زندگی اشاره دارند (عندلیب، ۱۳۸۰: ۱۱). یک نظریه نیز معتقد به تقدم توسعه و شرایط زیستی بر امنیت است (زرقانی، ۱۳۸۶: ۱۷۱-۱۷۰) و در یک نگاه دیگر، رابطه بین امنیت و توسعه متقابل عنوان شده است (عندلیب، ۱۳۸۰: ۱۳). هدف اصلی این پژوهش بررسی ابعاد توسعه یعنی کیفیت زندگی جوامع است که با توجه به رویکردهای مطرح‌شده، اگر کیفیت زندگی در روستاهای مرزی ارتقاء یابد خودبه‌خود امنیت هم به‌وجود می‌آید.

الگوی مفهومی پژوهش

همان‌طور که در الگو نشان داده شده است؛ شاخص‌های عینی و ذهنی نمایانگر کیفیت زندگی افراد شده است. براساس مطالعات مبانی نظری اقدام به ترسیم الگوی مفهومی پژوهش که بیانگر ابعاد و روش انجام این پژوهش است. از این‌رو برداشت مثبت و سازنده از شاخص‌های عینی و ذهنی منجر به افزایش کیفیت زندگی می‌شود و برداشت منفی منجر به کاهش کیفیت زندگی خواهد گردید. اگر شاخص‌ها تأثیر مثبت و سازنده داشته باشند، ضمن ایجاد فضای روانی مثبت که منجر به امنیت خواهد گشت، باعث ایجاد دل‌بستگی به مکان زندگی می‌شود و در نتیجه ماندگاری روستاییان را افزایش خواهد داد. افزایش ماندگاری در روستاها، تابعی از ورود شرایط امنیتی روستاست. با این حال این موضوع می‌تواند به ایجاد امنیت در پس‌کرانه‌های مرزی گردد و امنیت نواحی داخلی و مرکزی کشور را تأمین خواهد نمود.

روش و نوع پژوهش

این پژوهش به صورت مجموعه‌ای از روش‌های توصیفی-تحلیلی است و به روش موردی نیز برای افزایش دقت کار توجه شده است و توصیفی از این نظر که با استفاده از اطلاعات موجود کتابخانه‌ای و میدانی به وضعیت گذشته و موجود منطقه پرداخته شده و تحلیلی از این نظر که به بررسی ارتباط بین متغیرها توجه شده است و موردی از این نظر که برای افزایش دقت در امور، روستاهای مورد مطالعه به عنوان نمونه انتخاب شدند و تکمیل پرسشنامه که براساس مبانی نظری و طیف لیکرت طراحی شده است، جمع‌آوری اطلاعات از این نمونه‌ها صورت گرفته است. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها، فرایندی چندمرحله‌ای انجام گرفته است و طی آن داده‌ها با به کارگیری ابزارهای مرتبط (مشاهده و پرسشنامه)، جمع‌آوری، خلاصه، کدبندی، دسته‌بندی و در نهایت پردازش شدند. سپس انواع ارتباط‌ها و تحلیل‌ها بین آن‌ها صورت گرفت. همچنین در این فرایند داده‌ها هم از لحاظ مفهومی و از لحاظ تجربی پالایش و فن‌های آماری مرتبط و مورد نیاز که نقش عمده‌ای در تعمیم‌ها به عهده دارند، استفاده شده است.

جامعه آماری این پژوهش روستاهای مرزی در فاصله ۵۰ کیلومتری از مرزهای شرقی استان است که حدود ۱۸۰۰ روستا است. برای بررسی علمی و دقیق تر موضوع، روستاهای بالای ۲۰ خانوار که ۴۵۳ روستاست، انتخاب گردید. سپس ۱۰ دپیگیری این روستاها (۴۶) به روش تصادفی به عنوان جامعه آماری در نظر گرفته شد و با استفاده از فرمول کوکران و جدول مورگان تعداد سرپرست های خانوار مورد مطالعه تعیین گردید که با توجه به تعداد خانوارهای روستا (۷۶۶۹) تعداد ۳۶۶ سرپرست خانوار به عنوان نمونه انتخاب گردیدند که با توجه به دپیگیری خانوار هر روستا تعداد نمونه آن مشخص گردید. با توجه به اینکه در برخی از روستاها تعداد نمونه کم بودند که قابلیت انجام آزمون های آماری وجود نداشت، تعداد نمونه ها به ۴۱۶ افزایش یافت. سطح پایایی داده های جمع آوری شده براساس آزمون آلفای کرونباخ ۰/۸۸ محاسبه شده است که بیانگر ضریب اعتماد بالای آن است. برای تجزیه، تحلیل و استنتاج داده های جمع آوری شده از آزمون های آماری خی دو، تی و کروسکال والیس و رگرسیون گام به گام استفاده شده است.

شاخص های پژوهش: با توجه به مطالعات مبانی نظری و ادبیات علمی موضوع و همچنین با توجه به مطالعات اکتشافی اولیه شاخص های پژوهش تهیه گردید. بر این اساس شاخص های پژوهش در ابعاد، اقتصادی، اجتماعی- فرهنگی، رفاهی و خدماتی و سیاسی- امنیتی تهیه گردید. جدول زیر بیانگر شاخص های پژوهش در قالب ابعاد پیش گفته هست.

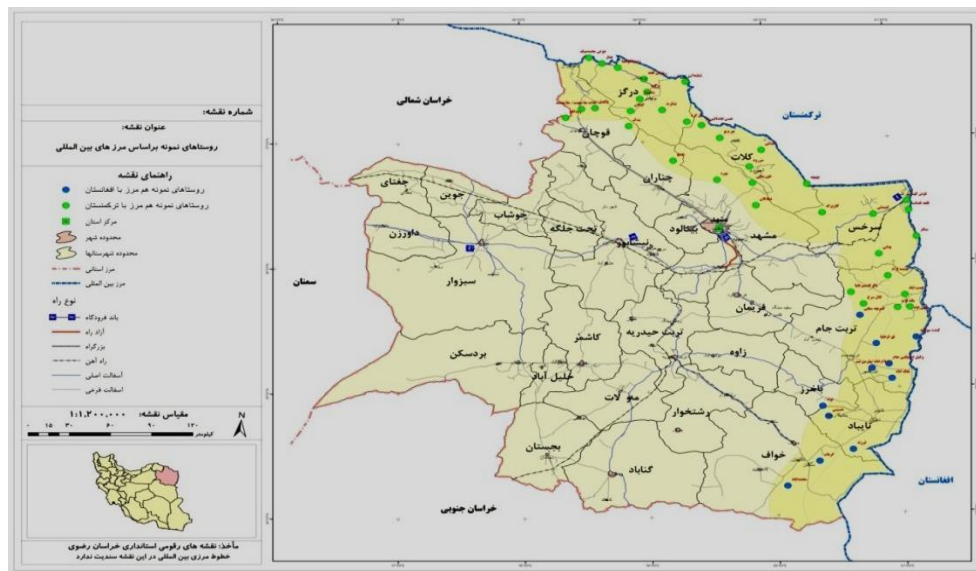
جدول ۲: شاخص ها و متغیرهای پژوهش

متغیر	بعد	شاخص
مستقل	اقتصادی	رضایت از شغل، رضایت از درآمد، رضایت از کار کشاورزی رضایت از کار دام پروری، میزان رضایت از منابع آب کشاورزی رضایت از میزان زمین، تعداد دام، میزان زمین دیم و آبی

مناسبات اجتماعی در روستا، مشارکت‌های مردمی روستا، ارتباط با همسایگان، ارتباط با خویشاوندان، جایگاه اجتماعی خود در روستا، استقلال عمل و آزادی رفتار در روستا	اجتماعی - فرهنگی	
خدمات و امکانات ورزشی و تفریحی، دسترسی روستا، رضایت از امکانات، اماکن و نهادهای مذهبی، امکانات بهداشتی، رضایت از امکانات آموزشی، رضایت از منزل مسکونی، بهداشت محیط	خدماتی-رفاهی	
رضایت از بخشداری، نیروی انتظامی، امنیت روستا، نزدیک بودن به مرز، برخوردهای طایفه‌ای و قبیله‌ای	سیاسی و امنیتی	
رضایت از زندگی		وابسته

(یافته‌های پژوهش)

منطقه مورد مطالعه: استان خراسان رضوی با مصوبه دولت در سال ۱۳۸۳ و پس از تقسیم خراسان به سه قسمت شمالی، رضوی و جنوبی ایجاد شد. دارای وسعتی بیش از ۱۲۷ هزار کیلومتر مربع و بین مدارهای ۳۳ درجه و ۵۲ دقیقه تا ۳۷ درجه و ۴۲ دقیقه عرض شمالی و ۵۶ درجه و ۱۹ دقیقه تا ۶۱ درجه و ۱۶ دقیقه طول شرقی قرار دارد. از شمال و شمال شرقی ۵۳۱.۶ کیلومتر مرز مشترک با جمهوری ترکمنستان و از شرق طول ۳۰۲ کیلومتر مرز مشترک با کشور افغانستان دارد و از شمال غربی با استان‌های خراسان شمالی از جنوب با خراسان جنوبی و از غرب و شمال غربی با استان سمنان محدود می‌شود (استانداری خراسان رضوی، ۱۳۹۴). نقشه ۱ موقعیت استان خراسان رضوی را در تقسیمات سیاسی کشور نشان می‌دهد. براساس آخرین سرشماری سال ۱۳۹۰ استان خراسان رضوی ۲۷ شهرستان دارد که ۷ شهرستان آن در مناطق مرزی واقع شده‌اند. همان‌طور که در نقشه ۲ نیز نشان داده شده است؛ شهرستان‌های تربت‌جام، خواف، تایباد، سرخس، کلات، قوچان و درگز در نوار مرزی استان قرار دادند.

(نقشه تقسیمات سیاسی)

نقشه ۱ تقسیمات سیاسی استان خراسان رضوی و روستاهای مورد مطالعه براساس مرز مشترک با افغانستان و ترکمنستان به دلیل اینکه فاصله صفر تا پنجاه کیلومتری از مرز به عنوان محدوده مورد مطالعه انتخاب گردیده است، تعداد از روستاها در شهرستان‌هایی مانند مشهد و چناران واقع شدند که مرز بین‌المللی ندارند. از تعداد ۴۶ روستای مورد مطالعه، ۱۱ روستا با کشور افغانستان و ۳۵ روستا با ترکمنستان مرز مشترک دارند.

یافته‌های پژوهش

مفهوم کیفیت و رضایت از زندگی برآیند برنامه‌های توسعه‌ای امنیت پایدار در نقاط روستایی و نواحی مرزی قلمداد می‌شود. بدین معنی که اگر برنامه‌ریزی‌ها در راستای توسعه نقاط روستایی، به افزایش کیفیت و رضایت از زندگی منجر نگردد، درواقع برنامه‌ها به اهداف واقعی خود دست نیافته‌اند. از این رو ارتقاء کیفیت زندگی نه تنها فقط سازوکار دستیابی توسعه قلمداد نمی‌گردد، بلکه از آن به عنوان خود توسعه یاد می‌شود. اهمیت کیفیت زندگی زمانی اهمیت بیشتری دارد که نقاط روستایی در حواشی کشور وسیعی مانند ایران به عنوان پیشگامان حفظ و

دفاع سرزمینی در کنار همسایه‌های شرقی مانند ترکمنستان و به‌ویژه افغانستان واقع شده باشند. در این راستا اقدام به تجزیه و تحلیل اطلاعات مبتنی بر این‌که کیفیت زندگی در روستاهای مورد مطالعه در شرایط نامناسبی قرار دارند و برای هر یک از ابعاد بیان‌شده پژوهش به‌طور جداگانه محاسبه خواهد شد.

جدول ۲: نتایج آزمون تی تک نمونه‌ای برای سنجش متغیرهای کیفیت زندگی

ابعاد	تعداد نمونه	مقدار t	درجه آزادی	سطح معنی‌داری	میانگین
اقتصادی	۴۱۶	-۷/۳۵۰	۴۱۵	۰.۰۰۰	۲/۷
اجتماعی-فرهنگی	۴۱۶	۴۶/۶۶۶	۴۱۵	۰.۰۰۰	۴/۴۴
خدماتی و رفاهی	۴۱۶	۱۷/۰۷۷	۴۱۵	۰.۰۰۰	۳/۵۷
سیاسی و امنیتی	۴۱۶	۴۶/۱۵۵	۴۱۵	۰.۰۰۰	۴/۵۴

(یافته‌های پژوهش)

همان‌طور که در جدول بالا نشان داده شده است، سطح معناداری محاسبه‌شده بیانگر وجود تفاوت بین میانگین شاخص‌ها و میانه نظری است؛ بنابراین میانگین میزان رضایت از ابعاد موردبررسی پژوهش در ابعاد اجتماعی-فرهنگی، خدماتی و رفاهی و سیاسی-امنیتی بیش از پایه نظری آزمون تی (۳) است. سطح معنی‌داری مشخص‌شده صفر در بعد اقتصادی میانگین محاسبه‌شده (۲/۷) نیز بیانگر وجود میانه نرث و میانگین متغیر است، چون میانگین متغیر اقتصادی ۲/۷ است و کمتر از میانه نظری برآورد شده است. تمام مطالب بالا با ۹۹ دپگیری از درجه اطمینان به اثبات رسیده است.

به‌طور کل میزان رضایت از ابعاد مورد بررسی به‌جز متغیر اقتصادی در سطح بالایی قرار دارد. با توجه به اینکه روستاهای مرزی در استان خراسان رضوی با کشور افغانستان و ترکمنستان دارای مرز مشترک هستند، برای بررسی دقیق‌تر این موضوع اقدام به سنجش میزان رضایت از شاخص‌های مورد نظر براساس نوع کشور هم‌مرز اقدام گردید که نتایج آن در جدول زیر درج گردیده است.

جدول ۳: میانگین میزان رضایت از متغیرها براساس هم‌جواری با کشور همسایه

انحراف معیار	میانگین	تعداد	مرز مشترک	
۰/۸۱۲۷۸	۲/۶۲۰۸	۷۷	افغانستان	اقتصادی
۰/۸۰۹۶۶	۲/۷۲۷۸	۳۳۹	ترکمنستان	
۰/۷۲۰۷۳	۴/۴۶۷۷	۷۷	افغانستان	اجتماعی و فرهنگی
۰/۶۸۵۹۱	۴/۴۴۲۲	۳۳۹	ترکمنستان	
۰/۵۸۷۳۱	۳/۸۳۰۸	۷۷	افغانستان	خدماتی و رفاهی
۰/۷۰۱۹۴	۳/۵۲۲۳	۳۳۹	ترکمنستان	
۰/۵۲۰۶۲	۴/۵۹۷۴	۷۷	افغانستان	سیاسی و امنیت
۰/۷۱۳۱۳	۴/۵۲۹۸	۳۳۹	ترکمنستان	

(یافته‌های پژوهش)

همان‌طور که در جدول ۳ نشان داده شده است میانگین متغیرهای پژوهش در روستاهای مرزی دو کشور افغانستان و ترکمنستان متفاوت است. برای اثبات آماری این موضوع از آزمون تی استفاده گردیده است.

جدول ۴: نتایج آزمون تی در ارتباط با میزان رضایت از شاخص‌های پژوهش براساس هم‌جواری با کشور همسایه

t-test for Equality of Means			Levene's Test for Equality of Variances		
Sig. (2-tailed)	df	t	Sig.	F	
.296	414	-1.046	.899	.016	اقتصادی
.299	112.833	-1.044			
.771	414	.292	.337	.924	اجتماعی و فرهنگی
.778	109.444	.283			
.000	414	3.581	.096	2.790	خدماتی و رفاهی
.000	130.235	4.005			
.433	414	.785	.017	5.711	سیاسی و امنیتی
.342	148.515	.954			

(یافته‌های پژوهش)

همان‌طور که نشان داده شده است در بین متغیرهای مورد مطالعه، نتایج آزمون بیانگر تفاوت در متغیر خدماتی و رفاهی در روستاهای هم‌مرز با کشور افغانستان و ترکمنستان است. با توجه به اینکه میانگین رضایت از متغیر خدماتی و رفاهی در بین روستاهای هم‌مرز با افغانستان ۳/۸۳ و در روستاهای هم‌مرز با ترکمنستان ۳/۵۲ است، یعنی میزان رضایت از این متغیر در روستاهای هم‌مرز با افغانستان بیش از سایر روستاهاست؛ و در سایر شاخص‌ها از نظر آماری تفاوتی اثبات نشده است. از نظر آماری نیز این مهم با سطح معناداری ۹۹ دپگیری از درجه اطمینان به اثبات می‌رسد.

برای بررسی رابطه بین تمایل به مهاجرت و متغیر امنیت روستاهای مرزی میزان رضایت از شرایط زندگی از ضریب همبستگی استفاده شده است.

جدول ۵: بررسی رابطه بین تمایل به مهاجرت و امنیت و رضایت از زندگی

		رضایت از زندگی	قصد مهاجرت	امنیت
رضایت از زندگی	Pearson Correlation	1	-.833	.256
	Sig. (2-tailed)		.000	.000
	N	416	416	416
قصد مهاجرت	Pearson Correlation	-.833**	1	-.133**
	Sig. (2-tailed)	.000		.007
	N	416	416	416
امنیت	Pearson Correlation	.256**	-.133	1
	Sig. (2-tailed)	.000	.007	
	N	416	416	416

(یافته‌های پژوهش)

همان‌طور که نشان داده شده است بین رضایت از زندگی و قصد مهاجرت رابطه معکوس و معناداری برقرار است. همچنین بین رضایت از زندگی و امنیت نیز رابطه مستقیم و معناداری برقرار شده است. ضمن اینکه بین امنیت و قصد مهاجرت نیز رابطه معکوس و معناداری

مشاهده شده است که همه این موارد با ۹۹ دپیگیری از درجه اطمینان به اثبات رسیده است. ضمن اینکه میزان تمایل به مهاجرت در جامعه مورد مطالعه ۲/۴۳ است که بیانگر تمایل کم به مهاجرت است.

برای بررسی میزان و نقش متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته از رگرسیون گام به گام استفاده گردید. بنابراین در ابتدا همبستگی بین متغیر مستقل و وابسته بررسی شد تا اگر رابطه معنی داری در بین شاخص ها وجود نداشته باشد، در محاسبات رگرسیون وارد نگردد. در این بررسی بین میزان رضایت از زندگی به عنوان متغیر وابسته و شاخص رضایت از آب آشامیدنی و رضایت از اماکن مذهبی رابطه معنی داری وجود نداشت، بنابراین در بررسی نقش متغیرها بر تبیین متغیر وابسته، دو متغیر بالا از محاسبات حذف گردیدند. ولی به طور کلی تمام ابعاد مورد بررسی، با متغیر وابسته پژوهش دارای همبستگی معنادار هستند.

جدول ۶: ضریب همبستگی متغیرهای مستقل و وابسته پژوهش

اقتصادی	اجتماعی و فرهنگی	خدماتی و رفاهی	سیاسی		
.487	.178	.452**	.275**	Pearson Correlation	رضایت از زندگی
.000	.000	.000	.000	Sig. (2-tailed)	
416	416	416	416	N	

(یافته های پژوهش)

همان طور که نشان داده شده است بین متغیرهای مستقل وابسته پژوهش رابطه معنی داری وجود دارد. به طوری که رابطه بین رضایت از زندگی و متغیر سیاسی ۰/۲۷۵، خدماتی و رفاهی ۰/۴۵۲، اجتماعی و فرهنگی، ۰/۱۷۸ و اقتصادی ۰/۴۸۷ هست. با توجه به اینکه سطح معنی داری در همه موارد کمتر از ۰/۰۱ است بنابراین می توان با ۹۹ دپیگیری از درجه اطمینان گفت که بین متغیرهای مورد بررسی رابطه مستقیم و معناداری وجود دارد گرچه شدت رابطه در متغیر اقتصادی بیش از سایر متغیرهاست.

جدول ۷: شاخص‌های وارد شده در محل رگرسیون

الگو	متغیرهای وارد شده در الگو
۱	رضایت از شغل
۲	رضایت از منزل مسکونی
۳	رضایت از فعالیت کشاورزی
۴	رضایت از پایگاه اجتماعی
۵	رضایت از خدمات کشاورزی
۶	رضایت از خدمات آموزشی
۷	رضایت از بخشداری
۸	رضایت از نیروی انتظامی
۹	رضایت از میزان مشارکت
۱۰	رضایت از میزان زمین کشاورزی
۱۱	رضایت از ارتباط با خویشان
۱۲	رضایت از رابطه با همسایگان

(یافته‌های پژوهش)

همان‌طور که در جدول ۷ نشان داده شده است، از مجموع شاخص‌های پژوهش، دوازده شاخص وارد معادله گردیدند که از مجموع آن چهار شاخص اقتصادی (رضایت از شغل، رضایت از منزل مسکونی، رضایت از فعالیت کشاورزی، رضایت از میزان زمین کشاورزی)، چهار شاخص فرهنگی و اجتماعی (رضایت از پایگاه اجتماعی، رضایت از میزان مشارکت، رضایت از ارتباط با خویشان و همسایگان)، دو شاخص خدماتی رفاهی (رضایت از خدمات ورزشی و آموزشی) و دو شاخص سیاسی و امنیتی (رضایت از بخشداری و نیروی انتظامی) هست.

جدول ۸: شدت ارتباط بین متغیرهای مستقل و وابسته و دیگری تبیین متغیر وابسته

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Durbin-Watson
1	.574 ^a	.329	.327	1.19874	1.604
2	.627 ^b	.393	.390	1.14152	
3	.666 ^c	.443	.438	1.09541	
4	.682 ^d	.465	.459	1.07493	

5	.697 ^e	.486	.479	1.05505
6	.703 ^f	.494	.486	1.04827
7	.709 ^g	.503	.493	1.04062
8	.714 ^h	.510	.500	1.03406
9	.720 ⁱ	.518	.506	1.02724
10	.724 ^j	.524	.511	1.02208
11	.729 ^k	.531	.517	1.01590
12	.733 ^l	.537	.522	1.01110

(یافته های پژوهش)

همان طور که نشان داده شده است؛ شاخص های وارد شده در الگو حدود ۵۳ دپیکیری تغییرات متغیر وابسته را تبیین می کند. به طوری که بیشترین تأثیر را شاخص اول (رضایت از شغل) با ۰/۳۲۹ دارد. شدت رابطه متغیرهای وابسته و متغیر مستقل ۰/۷۳۳ است که بیانگر شدت قوی هست. برای بررسی استقلال خطاها از یکدیگر (تفاوت بین مقادیر واقعی و مقادیر پیش بینی شده) از آزمون دوربین- واتسون استفاده می شود. این شاخص باید بین ۱/۵ تا ۲/۵ باشد تا نبود همبستگی بین خطاها پذیرفته شود که در اینجا ۱/۶۰۴ است که قابل قبول هست. جدول ۱۰: ضریب تأثیر شاخص های وارد شده در الگو رگرسیون بر روی متغیر وابسته

		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
12	(Constant)	-.813	.616		-1.320	.188
	رضایت از شغل	.335	.056	.280	5.933	.000
	رضایت از منزل مسکونی	.192	.051	.169	3.764	.000
	رضایت از فعالیت کشاورزی	.396	.065	.287	6.114	.000
	رضایت از پایگاه اجتماعی	.308	.063	.223	4.881	.000
	رضایت از خدمات ورزشی	.172	.043	.154	3.983	.000
	رضایت از خدمات آموزشی	.185	.049	.162	3.758	.000
	رضایت از بخشداری	-.248	.074	-.205	-3.362	.001

رضایت از نیروی انتظامی	.295	.090	.177	3.283	.001
رضایت از میزان مشارکت	-.138	.055	.110	-2.518	.012
رضایت از میزان زمین کشاورزی	-.105	.043	.096	-2.437	.015
رضایت از ارتباط با خویشان	.363	.123	.154	2.948	.003
رضایت از رابطه با همسایگان	-.399	.190	.131	-2.101	.036

(یافته‌های پژوهش)

برای مقایسه تأثیر متغیرها از ضرایب استاندارد شده بتا (بدون توجه به علامت آن) استفاده می‌شود. همان‌طور که ضرایب استاندارد شده (Beta) نشان می‌دهد، متغیر رضایت از فعالیت‌های کشاورزی و شغل به ترتیب دارای بیشترین تأثیر (۰/۲۸۷) و (۰/۲۸۰) بر متغیر وابسته است و این بدان معنی است که به ازای یک واحد تغییر در این متغیر، ۰/۲۸۷ و ۰/۲۸۰ تغییر در متغیر وابسته ایجاد می‌شود. چون سطح معناداری آزمون t کوچک‌تر از ۰/۰۵ است نشان‌دهنده تأثیر هر یک از متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته است.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

نتایج پژوهش نشان می‌دهد به‌طور کلی ساکنین مناطق مرزی استان خراسان رضوی با وجود استقرار در مناطق حاشیه‌ای و دورافتاده از شرایط زیستی خود رضایت نسبی دارند که در پایداری امنیت تأثیر مستقیم دارد. البته این بدین معنی نیست که در این روستا مشکل خاص و حادی وجود ندارد؛ بلکه این نتایج منطبق بر نظریاتی است که کیفیت زندگی را صرفاً مقوله‌ای عینی نمی‌داند بلکه بسیاری از مؤلفه‌های ذهنی در به‌وجود آمدن آن نقش دارند. همان‌طور که در نتایج رگرسیون گام‌به‌گام از ۱۲ متغیر وارد شده در الگو ۴ شاخص فرهنگی و اجتماعی در زمره شاخص‌های ذهنی قلمداد می‌گردند؛ که منطبق بر پژوهش‌های پلا و کومر، پاسیون، مک گرگور^۱، قربانی، تیموری و قالیباف و همکاران است.

1. pacione, Macgregor, pla and kummer

نتایج پژوهش نشان می‌دهد که میزان تمایل به مهاجرت در جامعه مورد مطالعه پایین (۲/۴۳) است و به موازات آن میزان رضایت از زندگی در سطح بالایی (۳/۳۹) قرار دارد. همچنین میزان رضایت از شاخص امنیت از شاخص‌های مهم و تأثیرگذار در کسب رضایت و ماندگاری جمعیت است که با ۴/۷ در سطح بسیار بالایی ارزیابی شده است.

وجود میزان رضایت و امنیت در سطح بالا نمی‌تواند بیانگر عدم وجود مشکلات در نواحی مورد مطالعه باشد. به‌طوری‌که براساس پژوهش‌ها صورت گرفته بیشترین مشکلات از گروه مشکلات اقتصادی است که این مهم با میانگین رضایت از شرایط اقتصادی جامعه مورد مطالعه که ۲/۷ هست و نظریه وابستگی که غلبه میزان مهاجرت را در نوع رابطه مرکز و پیرامون قلمداد کرده بود همخوانی دارد.

در بعد سیاسی و امنیتی هیچ‌گونه مشکلی بیان نگردیده است. این امر بیانگر میزان رضایت ۴/۷ جامعه از شاخص‌های سیاسی و امنیتی (۴/۷) است؛ بنابراین حس آرامش و امنیت در جامعه مورد مطالعه بسیار بالاست و با وجود وجود مشکلات، نوعاً از جنس اقتصادی که در سطح پایین ارزیابی شده است، میزان رضایت و کیفیت زندگی در سطح بالایی است که بیانگر نگاهی ویژه با شاخص‌های ذهنی در مطالعات سنجش کیفیت و رضایت از زندگی است.

پیشنهادهای: با توجه به میان رضایت پایین از شرایط اقتصادی و غلبه مشکلات اقتصادی که بیشتر بر محوری کشاورزی و کمبود آب است و با توجه به مشکلات ناشی از خشک‌سالی در کشور و به‌ویژه در منطقه مورد مطالعه لزوم توجه به بازنگری در الگوهای کشت محصولات و شیوه‌های آبیاری به‌شدت احساس می‌گردد.

با وجود شرایط مناسب امنیتی در روستاهای مورد مطالعه، توجه به برطرف نمودن مشکلات برای دستیابی به تسهیلات در راستای دسترسی به تسهیلات بانکی برای ارتقاء سطح اقتصادی جامعه مورد مطالعه ضروری است.

اگرچه میزان رضایت از شاخص‌های کیفیت زندگی در ابعاد اجتماعی، فرهنگی، خدماتی، رفاهی، سیاسی و امنیتی در سطح بالایی است، اما پیگیری مستمر نیازها و تغییرات آن برای برطرف

نمودن نیازهای روستاییان و فراهم نمودن بستری برای برآورده نمودن نیازهای روستاییان از مسائل مهم و ضروری جهت استمرار امنیت و آرامش در مناطق مرزی مورد مطالعه است. با وجود وجود امنیت و آرامش در منطقه مورد مطالعه که مرهون سیاست‌های قوی و حضور مقتدرانه نیروی‌های نظامی در راستای ایجاد امنیت و آرامش در سرتاسر مرزهای کشور است، پیگیری تحولات سیاسی و اجتماعی آن‌سوی مرز به‌ویژه به‌واسطه حضور نظامی آمریکا در افغانستان و حضور نرم و خزنده اسرائیل و ترکیه در ترکمنستان از اهمیت بالایی برخوردار است.

منابع

۱. آلبا، عبدالله. (۱۳۹۰). تحلیل تأثیر تعاونی‌های مرزنشینان بر معیشت پایدار روستایی شهرستان سراوان، **پایان‌نامه کارشناسی ارشد**: دانشگاه زابل.
۲. اونیق، ناز محمد و غلامرضا غفاری. (۱۳۸۵). سرمایه اجتماعی و کیفیت زندگی، **فصلنامه مطالعات اجتماعی ایران**، شماره ۱، ص ۱۵۹.
۳. باسحا، مهدی، لطفعلی عاقلی کهنه شهری و محمدرضا دانشور. (۱۳۸۹). پهنه‌بندی آمایشی با رویکرد چند عامله و استفاده از الگو AHP برای توسعه گردشگری در محیط GIS، **آمایش**، شماره ۹ ص ۱۸.
۴. پاپلی یزدی، محمدحسین و محمدابراهیمی. (۱۳۸۲). **نظریه‌های توسعه روستایی**، تهران: انتشارات سمت: چاپ اول.
۵. تقوی، نعمت اله. (۱۳۷۱). **مهاجرت‌های روست شهری درآمدی جامعه‌شناختی بر نظریه**، تبریز: انتشارات ستوده.
۶. حریرچی، امیر محمود، خلیل میرزایی و اعظم جهرمی. (۱۳۸۸). چگونگی وضعیت کیفیت زندگی شهروندان شهر جدید پردیس، **فصلنامه پژوهش اجتماعی**، سال دوم، شماره ۴، ص ۸۹.
۷. خوارزمی، شهین دخت. (۱۳۸۳). **کیفیت زندگی و الزامات عصر دیجیتال در ایران**. تهران: شبکه فناوری اطلاعات ایران.
۸. داوان. ام ال. (۱۳۸۸). **اولویت‌های توسعه روستایی، مهدی طالب و همکاران**، تهران: انتشارات دانشگاه، چاپ اول.
۹. ربانی خوراسگانی، علی و مسعود کیانپور. (۱۳۸۶). الگو پیشنهادی برای سنجش کیفیت زندگی مورد مطالعه شهر اصفهان، **مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی**، شماره ۵۹-۵۸، ۶۷-۱۰۸.

۱۰. رضوانی، محمدرضا، علی اکبر متکان، حسین منصوریان و محمدحسین ستاری. (۱۳۸۸). توسعه و سنجش شاخص های کیفیت زندگی شهری مطالعه موردی؛ شهر نورآباد استان لرستان، *مطالعات و پژوهش های شهری و منطقه ای*، سال اول، شماره ۲.
۱۱. زرقانی، سید هادی. (۱۳۸۶). عوامل مؤثر در امنیت مرزی با تأکید بر مرز شرقی ایران و افغانستان، *فصلنامه جغرافیا دانشگاه آزاد اسلامی*، شماره اول.
۱۲. شکوهی، محمد اجزاء، خدیجه بوزرجمهری، مصطفی ایستگلدی و مهدی مودودی. (۱۳۹۳). بررسی اثرات گردشگری بر کیفیت زندگی جامعه میزبان نمونه مطالعاتی، شهر بندر ترکمن، *فصلنامه فضای جغرافیایی*، سال چهاردهم، شماره ۴۷.
۱۳. عندلیب، علی رضا. (۱۳۸۰). *نظریه پایه و اصول آمایش مناطق مرزی جمهوری اسلامی ایران*، تهران، سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، دانشکده فرماندهی و ستاد عالی جنگ.
۱۴. فرجی ملائی، امین، آزاده عظیمی و کرامت الله زیاری. (۱۳۸۹). تحلیل ابعاد کیفیت زندگی در نواحی شهری ایران، *پژوهش و برنامه ریزی شهری*، شماره ۲.
۱۵. قالیباف، محمدباقر، مهدی رمضان زاده اسبویی و اسلام یاری شگفتی. (۱۳۸۸). سنجش میزان رضایتمندی ساکنان روستایی از کیفیت زندگی و آثار آن بر امنیت مناطق مرزی: مطالعه موردی بخش نوسود استان کرمانشاه، *فصلنامه روستا و توسعه*، سال ۱۲، شماره ۳.
۱۶. قالیباف، محمدباقر، یاری شگفتی اسلام، رمضان زاده لسبویی مهدی. (۱۳۸۷). تأثیر سرمایه اجتماعی بر امنیت مرزها مطالعه موردی بخش مرزی نوسود شهرستان پاوه کرمانشاه، *فصلنامه ژئوپلیتیک*، سال چهارم شماره ۲.
۱۷. قربانی، رسول و راضیه تیموری. (۱۳۸۹). تحلیلی بر نقش پارک های شهری در ارتقاء کیفیت زندگی شهری با استفاده از الگوی Seeking- Escapiang نمونه موردی: پارک های شهری تبریز، *پژوهش های جغرافیای انسانی*، شماره ۷۲.

۱۸. کویچی، افشین، محمدرضا پور جعفر و علی اکبر تقوایی. (۱۳۸۴). برنامه ریزی کیفیت زندگی در مراکز شهری، تعاریف و شاخص ها، **مجله جستارهای شهرسازی**، سال چهارم، شماره ۱۲.

۱۹. ماجدی، سید مسعود و لهسایی زاده عبدالعلی (۱۳۸۵). بررسی رابطه بین متغیرهای زمینه ای، سرمایه اجتماعی و رضایت از کیفیت زندگی: مطالعه موردی در روستاهای استان فارس، **فصلنامه روستا و توسعه**، سال نهم، شماره ۴.

۲۰. مهدوی فر، غلامرضا. (۱۳۹۳). بررسی موانع و چالش های توسعه در روستاهای مرزی نمونه موردی: بخش سنگان شهرستان خواف، **پایان نامه کارشناسی ارشد**: دانشگاه فردوسی.

21. Andereck.K, Nyaupane. G, (2011). "Exploring the Nature of Tourism and Quality of Life Perceptions among Residents" **Journal of Travel research**, 50 (3): 248-260.

22. Anderech& Nyaupane, (2001). **Economic Reform Development of Rural Community in West Bangal**: 248

23. Macgregor, S. L. T. (1998). "**The Impact of Economic Reform on Gahanian Families**". Vol. 15, No 2:19-30

24. Pacione, M. (2003). "Urban Environmental Quality and Human Wellbeing - a Social. Geographical Perspective". **Journal of Landscape and Urban Planning**, Vol. 65, No. 2, p.p. 19

25. Pal,A.k Kumar (2005). **Quality of Life Concept Rof the Evaluation of Societal Development of Rural Community in West Bangal**, India. Rural Development, vol.15, no2.

26. Parker,j.s and Moore, r.h (2008). **Conservation use and Quality of Life in Rural Community: an Extention of Golddchmidt**.236

27. Roback,j, (1982). Wages,rents and the Quality of Life, **Journal of Political Economy**,90(6): 1257-1278

28. Schaloch. R, Bonham. G, Marchand. C, .(2000). "Consumer Based Quality of Life Assessment: a Path Model Perceived Satisfaction", ***Evaluation and program planning***, 23: 77-87.
29. School of Planning and Architecture(spa), .(2009). ***Monograph on Quality of Life Indicators***: New Delhi, Department of Environmental Planning.78
30. Tazebay, I, Somunch, M, Akpinar, N, .(2010). "A Quantitative Assessment for Quality of Life: the Case Study of Metropolitan Ankara, Turkey", ***African Journal of Agricultural Research***, 5 (12): 1360-1372.june, 2010.1360